

Narkotik cinayətkarlıqla mübarizənin təşkili, narkomaniya və narkotiklərin yayılmasının başlıca səbəb və amilləri

Bu gün bəşəriyyəti düşündürən və rahatsız edən ən ağırlı problemlərdən biri də cəmiyyətin ciddi bəlasına, xalqın, millətin təhlükə mənbəyinə çevrilən narkomaniya və geniş anlamda narkotizmdir. Narkomanlığın tarixi çox qədimdir. Hələ eramızdan əvvəl narkotik tərkibli vasitələr haqqında məlumatlara yunan, roma, ərəb alim və həkimlərinin əsərlərində rast gəlinir. Avropa və Asiya qitələrində məskunlaşmış xalqların mifologiyasında yağlı xaşxaş insanların ağrı və əzablarının qənimini kimi qavranılmış, xaşxaş qozasından alınan şirə (tiryək) isə həmişə tibbi məqsədlər üçün istifadə edilmişdir. Ümumiyyətlə, tiryekli preparatlar Orta əsrlərdə təbabətdə geniş yayılmış, tiryəkdən hazırlanan dərmanlardan ruhi xəstələri sakitləşdirmək, əzabları azaltmaq, spazma və sarsıntıları götürmək, pozulmuş əsəb-sinir sistemini bərpa etmək kimi müalicə işlərində istifadə olunub. Narkotik tərkibli bitkilərdən müalicə məqsədilə istifadə olunması uzaq keçmişdə olduğu kimi, müasir dövrümüzdə də aktualdır. İnsan orqanizminə, səhhətinə, sağlamlığa, mənəviyyətə sağalmaz zərbələr vuran, ən çirkin, ən ikrahedici vərdiş kimi qəbul edilən narkomanlıq və narkotiklərə aludəçilik bu gün olduğu kimi qədim zamanlarda da ən xoşagəlməz vərdiş kimi qəbul edilmişdir. Narkotik asılılığın elmi anlayışı ilk dəfə XVIII əsrin əvvəllərində verilmişdir. İyirminci yüz illiyin sonunda isə narkomaniya ümumbəşəri bəlaya çevrilərək fiziki mənada ayrı-ayrı xalqların genofonduna sarsıdıcı zərbələr vuran, qarşısının alınması böyük çətinliklər, külli miqdarda xərclər bahasına başa gələn son dərəcə neqativ bir amil olmaqla yanaşı, digər tərəfdən də narkobaronların, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəindən külli miqdarda gəlir əldə etməsi üçün bir vasitəyə çevrilmişdir. Narkotizmlə mübarizə uzunmüddətli, çoxşaxəli, geniş maliyyə vəsaiti tələb edən dinamik bir prosesdir. Problemin ictimai təhlükəliliyi isə ondan ibarətdir ki, bu cinayət həmişə gizli şəraitdə baş verir, nəzarətdən kənar qalır və durmadan artır. Narkotizmin Azərbaycanda vəziyyəti və narkotik vasitələrin ümumi çəkisi rəsmi qaydada aşkar edilmiş bu qəbildən olan cinayətlərdən və müsadirə edilmiş narkotiklərdən savayı, təqribi hesablamalara əsaslanır. Bu rəqəmlərin dolğun olması üçün ölkədə əvvəlcə narkomanların düzgün qeydiyyatına nail olunmalı, daha sonra isə real əməliyyat şəraitinə uyğun tədbirlər keçirilməlidir. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə ən çox istifadə olunan narkotik maddələr opiat qrupuna aid olanlardır ki, buraya

heroin, həşiş və s. maddələr daxildir. Sovet dövründə bu maddələrin satışı, demək olar ki, yox dərəcəsində idi. Həmin qrupa aid olan morfin, promidol və başqaları preparat olaraq, ağrıkəsici kimi istifadə edilirdi. Onları isə xəstəxanada tapmaq çətin idi. Sovet dövründə, əsasən kanabionit qrupuna aid olan anaşa, marixuana və sair bu kimi narkotik maddələrdən istifadə olunurdu.

BƏS NARKOMANIYA NƏDİR?

Narkomaniya yunanca „narke – donmaq, mat – qalmaq, bihuşluq və maniya – həzz almaq, kef çəkmək, asılılıq” mənasını verir. Həqiqətdə isə narkomaniya – narkotiklərdən istifadə nəticəsində həm də qısa müddətdə insanın ümumi vəziyyətinin, fiziki və psixi əhval-ruhiyyəsinin narkotikdən kəskin asılılığına gətirib çıxaran xüsusi təhlükəli, dünyəvi və çoxbəlalı bir xəstəlikdir. Beynəlxalq Polis təşkilatı İnterpolun məlumatına görə son bir ildə yer kürəsində 150 milyon nəfərdən hərəsi bir dəfə marixuananın, 38 milyona yaxın adam isə sintetik narkotik maddənin dadına baxır. Beynəlxalq Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin apardığı tədqiqatlara görə isə ümumiyyətlə, dünyada 17 milyon nəfər heroin, 15 milyon nəfər kokain, 162 min nəfər marixuana, 296 min nəfər isə sintetik narkotik vasitələr qəbul edirlər. Dünya narkoizbazarı ötən il narkotik ticarətdən 550 milyard dollar gəlir əldə etmişlər. Azərbaycan dünyanın bir çox ölkələri ilə müqayisədə narkotiklərin ən az yayıldığı məmləkətlərdən hesab olunsa da, narkomanıyanın və narkotik cinayətkarlığın yayılma tempi ilə bağlı faktlar həyəcan doğurmaya bilməz. BMT-nin 1987-ci il Konvensiyasına daxil olan ölkələrin “Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında” Bəyannaməsinə əsasən 26 iyun “Narkomaniya və narkotiklərin qeyri-qanuni dövriyyəsinə qarşı Ümumdünya mübarizə günü” kimi qeyd olunur. Ayrı-ayrı dövlətlər ildən-ildə narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə səmərəli mübarizə üsullarını və narkomanlığın müalicə metodlarını təkmilləşdirmək və bu sahədə yeni mübarizə üsullarını kəşf etmək istiqamətində səylərini artırır. Fərdi şəkildə və ya beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində bu problemə qarşı birgə mübarizə aparılmasına baxmayaraq, dünya üzrə narkomaniyaya düşər olanların sayı ildən-ildə artmaqdadır. Dünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına əsasən, yer kürəsinin 250 milyon sakini planetimizin ən global problemlərindən birinə çevrilən bu ağır bəlanın əzabını yaşamaqdadır. Bu statistikanın

47 milyon nəfəri Latın Amerıkası ölkələrinin payına düşür. Avropa Birliyi ölkələrinə gəldikdə isə orada 750 minə yaxın insan narkotik maddələrin istifadəçisidir. 2020-ci ilin I rübü ərzində ölkə üzrə narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizənin nəticələri Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən İşçi Qrupu tərəfindən ümumiləşdirilmişdir. Belə ki, cari ilin 3 ayı ərzində narkotiklərlə mübarizə sahəsində hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən 1540 fakt aşkar edilmişdir ki, onlardan 600-ü narkotik vasitələrin qanunsuz satışı, 908-i qanunsuz əldə edilib saxlanması, 6-sı qanunsuz olaraq narkotik xassəli bitkiləri kultivasiya edilməsi, 26-sı isə digər cinayətlərlə bağlı olmuşdur. Aşkar edilmiş faktlar üzrə ümumi çəkisi 630 kq 874,4 qr müxtəlif növ narkotik vasitələr və psixotrop maddələr qanunsuz dövriyyədən çıxarılmışdır. Müsadirə olunan narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin 236 kq 009 qramını mariyuana (37,4%), 93 kq 253,9 qramını tiryək (14,3%), 233 kq 805 qramını heroin (37%), 16 kq 694 qramını həşiş (3,1%), 51 kq 111 qramını psixotrop maddələr və digərləri (8,1%) təşkil etmişdir. Cinayət məsuliyyətinə 780 nəfər cəlb edilmişdir ki, onlardan 16-18 yaşadək 2 nəfər, 18-25 yaş 69 nəfər, 26-29 yaş 142 nəfər, 30 yaşdan yuxarı isə 567 nəfər təşkil edir. Məsuliyyətə cəlb olunanlardan 28 nəfəri fəhlə, 2-si maddi məsul şəxs, 1-i nəqliyyat işçisi, 1-i kənd təsərrüfatı işçisi, 177-si əvvəllər cinayət törətmişlər, 3-ü əvvəllər xüsusi qeydiyyatda olan, 530-u işləməyən, 757-si kişilər, 23-ü qadın, 24 nəfəri xarici ölkə vətəndaşı olmuşdur. Əcnəbilərdən 17-si İran İslam Respublikası, 4-ü Gürcüstan və 3-ü Rusiya Federasiyasının vətəndaşı olmuşdur. 2020-ci ilin birinci yarısında Ağcabədi RPS-nin Narkotiklərə mübarizə qrupunun əməkdaşları tərəfindən rayon ərazisində 40 cinayət faktı aşkar edilərək qanunsuz dövriyyədən 12 kq 337,93 qram narkotik vasitə olan qurudulmuş mariyuana, 398,596 qram narkotik maddə olan heroin, 81,419 qram narkotik vasitə olan metamfetamin, cəmi 12 kq 817,945 qram narkotik vasitə aşkar edilərək çıxarılmışdır. Aşkar edilmiş faktların 22-i narkotik vasitələrin qanunsuz olaraq əldə edilib saxlanması, 12-i narkotik vasitələrin satışı, 6-i isə qanunsuz olaraq tərkibində narkotik maddələr olan bitkiləri kultivasiya etmə ilə bağlı olmuşdur. Keçən ilin müvafiq dövründə isə 43 cinayət faktı aşkar edilərək qanunsuz dövriyyədən 10 kq 670,199 qram narkotik vasitə olan qurudulmuş mariyuana, 387,034 qram narkotik maddə olan heroin, 2,908 qram narkotik maddə olan tiryək, 0,187 qram narkotik vasitə olan metamfetamin, cəmi 11 kq 60,328 qram narkotik vasitə aşkar edilərək çıxarılmışdır.

Ölkəmiz öz müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra bütün sahələrdə olduğu kimi narkomanlıq və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi sahəsində də ardıcıl və məqsədyönlü addımlar atılmışdır. Bu sahədə ölkədə lazım olan normativ-hüquqi baza, müvafiq təşkilati strukturlar yaradılmış və milli proqramlar hazırlanıb həyata keçirilmişdir. Onu da qeyd etmək ki, Azərbaycan bu sahədəki problemlə ona böyük maddi və mənəvi ziyan vurmuş Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi şəraitində mübarizə aparır. Ermənistanın apardığı etnik təmizləmə və qəsbkarlıq siyasəti nəticəsində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında yerləşən 7 rayonu zəbt edilmişdir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 4 qətnaməyə baxmayaraq, Ermənistan silahlı qüvvələri işğalı bugünədək davam etdirdiyindən, Azərbaycanın İranla olan dövlət sərhədinin 132 kilometrlik hissəsi nəzarətsiz zonaya çevrilmişdir. Həmin ərazilərdən də Avropaya və digər ölkələrə güclü narkotik axını həyata keçirilir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası BMT-yə tam hüquqlu üzv olduqdan sonra "Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında" BMT-nin 1988-ci il Konvensiyasına qoşulmuşdur. Ümummilli lider Heydər Əliyev narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizəni ümumdövlət vəzifəsi hesab edərək, 1996-cı il avqustun 26-da "Narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə tədbirləri haqqında" müvafiq fərman imzalamış, bu fərman əsasında ölkəmizdə 2000-ci ilədək narkomanlığın yayılmasına, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə üzrə Ümummilli Proqram hazırlanmış. Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır. 1997-ci ildə Ulu öndər BMT-nin Yaxın və Orta Şərqdə Narkotiklərin Qanunsuz Dövriyyəsinə Nəzarət üzrə Yardımçı Komissiyasının 32-ci sessiyasında çıxış edərək Azərbaycan Respublikasının bu problemin həllində ardıcıl addımlar atacağını və dünya ictimaiyyəti ilə bu məsələdə bir yerdə olacağını bir daha bəyan etmişdir. 1998-ci ildə Azərbaycan Respublikası BMT-nin "Narkotik vasitələr haqqında" 1961-ci il və "Psixotrop maddələr haqqında" 1971-ci il Konvensiyalarına qoşulmuşdur. 1999-cu il iyun ayının 18-də "Narkotik vasitələr, psixotrop maddələr və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Ulu Öndərin 15 iyul 2000-ci il tarixli fərmanı ilə "2000-2006-cı ilədək narkomanlığın yayılmasına, narkotik vasitələr və psixotrop maddələrin qeyri-qanuni dövriyyəsinə qarşı mübarizə üzrə" Milli Proqram, 2001-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən "Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında" Qanun, 2005-ci ildə "Narkotik vasitələrin,

psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunmuş, ölkə başçısı 2007-ci il 28 iyun tarixində 2007-2012-ci illəri, 24 iyun 2013-cü ildə 2013-2018-ci illəri, 15 sentyabr 2017-ci ildə isə 2017-2021-ci illəri əhatə edən Dövlət Proqramlarını təsdiq etmişdir. Keçən il də ölkəmiz narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığın yayılmasına qarşı mübarizə ilə bağlı beynəlxalq konfransa ev sahibliyi etmişdir. Belə ki, dövlət başçısı İlham Əliyev Narkotiklərlə Mübarizə üzrə 36-cı Beynəlxalq Konfransın 2019-cu il 16-18 aprel tarixlərində Bakıda keçirilməsi ilə əlaqədar təşkilat komitəsinin yaradılması haqqında 15 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncam imzalamış və həmin tədbir Bakı şəhərində keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 iyul 2019-cu il tarixli 518-saylı sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair” 2019-2024-cü illər üçün yeni Dövlət Proqramının qəbul olunması bu sahədə mübarizənin gücləndirilməsini bir daha zəruri etmişdir. Narkotik vasitələrin dövriyyəsilə mübarizə təcrübəsinə əsaslanaraq daxili işlər orqanları əməkdaşları üçün aşağıdakıların vacibliyini diqqətə çəkmək mümkündür: 1. Polis əməkdaşlarının narkomaniyaya qarşı effektiv mübarizə apara bilməsi üçün onların ilk növbədə, narkotik vasitələri tanıması vacibdir. 2. Narkotik vasitələrin satışı faktı üzrə narkotik vasitəni alan şəxsin də müəyyənləşdirilərək saxlanması zəruridir. Bu zaman polis əməkdaşları prosesual sənədləşməni dəqiq bilməlidirlər. 3. Narkotik vasitələrin daşınması və göndərilməsi üçün cinayətkarlar müxtəlif nəqliyyat vasitələrinin gizli yerlərindən istifadə edirlər. Bunun üçün polis əməkdaşları avtomobildə, dəmiryol qatarında, təyyarədə, gəmidə gizlədilmiş narkotik vasitəni digər xidmətlərin köməyi ilə müəyyən edib tapmaq üçün axtarışın keçirilməsi taktikasını yaxşı bilməlidirlər. 4. Narkotik vasitələrin satılması çox hallarda ictimai yerlərdə, əyləncə və ticarət mərkəzlərində, vətəndaşların mütəmadi hərəkət etdikləri yerlərdə, şəhər və qəsəbə daxilində baş verir. Müxtəlif əşyaların satışı ilə məşğul olan şəxslər paralel olaraq kустar üsulla hazırlanmış narkotik vasitələrin də realizəsi ilə məşğul ola bilərlər. Polis əməkdaşları belə yerləri daim müşahidə altında saxlamalıdırlar. 5. Narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə dair cinayətlərin, inzibati xətalərin törədilməsində şübhəli şəxslərin üstünün yoxlanılması taktikası polis əməkdaşlarından xüsusi diqqət tələb edir. Bu əməliyyat-axtarış tədbiri narkotik vasitə daşıyıcılarını ifşa etmək məqsədi daşıyır və paltara baxış, bədənə baxış, vətəndaşların əşyalarına baxış fəndlərindən ibarətdir. Yuxarıda qeyd edilən faktlar aşkar edildikdə polis əməkdaşları əsas diqqəti aşağıdakı əşya, maddə,

məişət və tibbi ləvazimatlara yetirməlidirlər; atçəkənlər, mətbəx kombaynları, mikserlər, qəhvəüydənlər, şpris, cuna, pambıq (rezin Burma), jcut, çay qutusunun içindəki gümüşü kağız (folqa), spirt, aseton, etil efiri, efendrin, sirkə turşusu, yod və sair. Post-patrol xidməti (bundan sonra – PPX) naryadları xidmət zamanı, eləcə də xidmətdən kənar vaxtlarında daim narkomanlığa qarşı mübarizə sahəsində çalışmalı, daxili işlər orqanlarının digər xidmət sahələri ilə sıx əlaqədə olmalıdırlar. Onların aşağıdakılara diqqət yetirmələri vacibdir: 1. PPX naryadları öz marşrutlarında (postlarda) tanıdıqları və tanımadıqları şəxslər arasında müşahidələr aparmalı, narkotik vasitələrə meylləri aşkar edib öz rəhbərlərinə, əməliyyat aparən əməkdaşlara və yaxud sahə müvəkillərinə şifahi və ya yazılı surətdə məruzə etməlidirlər. 2. Həmin ərazilərdə (marşrutlarda, postlarda) xidmət apararkən, narkotik vasitələrə meyilli və ya onların qəbulu, satışı ilə məşğul olan şəxslər, onların daimi yığınaq yerləri barədə məlumat toplamalı və müvafiq xidmətlərə bildirməlidirlər. 3. PPX naryadları xidməti ərazidə yerləşən gecə barları və diskotekalara, çayxanalara və digər yerlərə mütəmadi və ya tez-tez baş çəkib narkotiklərin qəbuluna meyilli şəxsləri müəyyən edib müşahidələr aparmalı və onların barəsində cinayət axtarış şöbəsi əməkdaşlarına məlumat verməlidirlər. 4. PPX naryadları rayon polis idarələrində profilaktiki qeydiyyatda olan və əvvəllər dəfələrlə narkotik vasitələrin qəbulu, satışı ilə əlaqədar məhkum olunmuş şəxsləri üzdən tanımalı, onların əlaqələri və hərəkətləri barədə (şəraitdən asılı olaraq) məlumatlar toplayıb əməliyyat aparatına bildirməlidirlər. 5. Narkotik vasitələrin satışı ilə məşğul olan şəxslər çox vaxt şübhə doğurmasın deyər, bu işə azyaşlıları (oğlan və qızları) cəlb edirlər, bu məqsədlə PPX naryadları belə şəxsləri müəyyən edib onların ətrafında müşahidələr aparmalı və barələrində azyaşlılar üzrə sahə müvəkillərinə yazılı məlumatlar verməlidirlər. 6. PPX naryadları öz marşrutlarında məktəbdən yayınan və mütəmadi olaraq kompüter salonlarına, internet klublara, diskobarlara gəlib-gedən və siqaret, spirtli içkilərin qəbulu ilə məşğul olan azyaşlıları müəyyən edib, onların barəsində azyaşlılar üzrə sahə müvəkillərinə məlumat verməlidirlər. 7. PPX naryadları azyaşlılar və gənclər arasında avtoxuliqanları müəyyən edib, onların barəsində Dövlət Yol Polisi əməkdaşlarına, Cinayət- Axtarış İdarəsinin əməkdaşlarına məlumat verməlidirlər. Belə ki, bu tip şəxslər arasında narkotik vasitələrə meyilli olanlar mövcuddur. Bu növ cinayətlərə qarşı mübarizə qətiyyətlə aparılmalı və hər bir halda prokuror nəzarətinin daimi predmetlərindən biri olmalıdır.

Salman Səmədov,
Ağcabədi rayon prokuroru,
baş ədliyyə müşaviri